

16.02.2024

Høringsvar - Endring i straffegjennomføringsforskriften, påtaleinstruksen, politiregisterforskriften og forskrift om konfliktrådsbehandling (gjennomføring av elektronisk kontroll ved varetekt og ungdomsstraff mv.)

Sammendrag

- Basert på Røde Kors' erfaringer, er det avgjørende å møte ungdom som begår lovbrudd med en helhetlig tilnærming. Rask og effektiv oppfølging er nødvendig, inkludert opplæring i sinnemestring og konflikthåndtering, støtte for å utvikle positive sosiale nettverk, sikring av skolefullføring, tilfredsstillende bolig, avslutning av ruskarriere, utvikling av gjeldsplan, samt deltakelse i mentorordning eller tilsvarende tiltak.
- Det er viktig å presisere at bruken av et varetektssurrogat ikke skal føre til at domstolens terskel senkes for å ilegge flere barn straff eller varetekt. I alle fengslingsaker må det gjennomføres en forholdsmessighetsvurdering, og Røde Kors understreker at et potensielt varetektssurrogat ikke må redusere terskelen for hva som anses som forholdsmessig.
- Røde Kors er sterkt bekymret for at skadene av et varetektsopphold, også over kort tid, vil være betydelige. De første ukene av et varetektsopphold, spesielt for de yngste, er mest belastende. Derfor mener Røde Kors det er avgjørende å raskt avklare egnetheten til varetekt med elektronisk kontroll og foreslår at det settes en tidsfrist for kriminalomsorgen å utarbeide en egnethetsvurdering.
- Det er avgjørende at lovforslagene, vilkårene og retningslinjene legger til rette for at ungdom kan opprettholde kontakt med hjelpeapparatet, og at det skapes muligheter for aktiv deltakelse og medvirkning fra ungdommene selv.
- Forskriften bør i større grad synliggjøre hvordan man skal ivareta barns rett til medvirkning og til å bli hørt.

Erfaringene fra våre aktiviteter

Røde Kors er verdens største humanitære bevegelse, og vi avdekker, hindrer og lindrer nød og lidelse over hele verden. I flere av våre aktiviteter i Norge treffer vi ungdom som blir berørt av reglene i høringsnotatet. Vi ser at det er udekkede humanitære behov blant ungdom som utfører kriminelle handlinger, og derfor tilbyr vi både kriminalitetsforebyggende tiltak og tilbud til ungdom underveis i og etter straffegjennomføring. Vi baserer mange av våre synspunkter i høringssvaret på erfaringer fra egen aktivitet og vil derfor beskrive de relevante aktivitetene innledningsvis.

Røde Kors driver forebyggende konflikthandling for barn og ungdom mellom 13 og 25 år ved å tilby konkrete verktøy og ferdigheter innen kommunikasjon og konflikthåndtering gjennom vår aktivitet **Gatemebling**. En stor andel av deltakerne er meldt på via det offentlige hjelpeapparatet, og er allerede i kontakt med politi, konfliktråd eller Kriminalomsorgen.

- Gatemebling kan være en del av ungdomsplanen, men bare dersom det er basert på frivillighet fra ungdommen.

- Gatemebling tilbyr barn og unge som er under straffegjennomføring å delta i Gatemeblingsverksteder under permisjon eller frigang.
- Gatemeblingsverksteder organiseres også for de yngste innsatte i flere av de ordinære fengslene i Norge, og ved én av ungdomsenhetene.

Røde Kors gjennomfører også gjenopprettende møter der det har vært en konflikt.

Røde Kors **Nettverk UNG** er et tilbud som tar sikte på å forebygge kriminalitet og rus hos unge mellom 15-25 år. Målgruppen for tiltaket kan deles opp i to grupper - ungdommer som gjennomfører, eller har gjennomført en straffereaksjon, og ungdommer som befinner seg i faresonen å utvikle en kriminell løpebane. Gjennom tett og individuelt tilpasset oppfølging får ungdommene hjelp til å bygge opp et prososialt nettverk, bistand i møtet med straffe- og hjelpeapparatet, og arbeidstrening på Nettverk etter sonings Tilbakeføringscenter G26. Røde Kors **Fellesverk** er aktivitetshus for unge som finnes i 14 norske byer. Fellesverkene samarbeider tett med politi, utekontakter og SLT-koordinatorer.

Konsekvenser av endringsforslagene

Røde Kors støtter flere av de foreslåtte endringene, særlig forslag til alternativer til varetekt og straffegjennomføring i fengsel for barn og unge. Røde Kors legger til grunn et grunnleggende prinsipp at barn og unge ikke bør sitte i fengsel. Vi viser til barnekonvensjonen som fastslår at fengsling av barn alltid skal være siste utvei, og at fengslingen i så fall skal ha kortest mulig varighet. Skadevirkningene av fengsel og varetekt er veldokumentert i forskning – særlig blant unge. I tillegg erfarer vi at sårbar ungdom er særlig lett å påvirke i negativ retning, noe som øker risikoen for at ungdom under tiden i varetekt blir enda mer etablerte i kriminelle miljøer og nettverk. Tiden under varetektsfengsling er uforutsigbar for ungdommen, og det kan være vanskelig å sette i gang hjelpetiltak. Elektronisk kontroll som alternativ til varetekt muliggjør at ungdommene kan opprettholde de aspektene av livet sitt som vi vet forebygger tilbakefall til kriminalitet og rus – f.eks. skole, arbeid, prososiale fritidsaktiviteter, etc.

Straffegjennomføring og varetekt i samfunnet representerer en viktig mulighet for hjelpeaktørene som jobber med straffedømte ungdommer når det gjelder implementering av positive og forebyggende tiltak. Dette gir oss anledning til å starte tiltak mens ungdommene venter på gjennomføringen av straffen, og legger dermed grunnlaget for en konstruktiv innvirkning på deres utvikling og fremtid.

Terskelen for å ilegge barn straff og varetekt

Røde Kors har ved tidligere høringsvar om elektronisk kontroll som varetektssurrogat uttalt at vi:

*“... er glad for at det foreslås et surrogat til ordinær varetekt for barn. **Det som imidlertid er viktig å understreke er at adgangen til å bruke dette surrogatet ikke må føre til at terskelen for domstolen senkes for å ilegge flere barn straff eller varetekt. I alle fengslingssaker skal det gjøres en forholdsmessighetsvurdering, og Røde Kors vil understreke at et eventuelt varetektssurrogat ikke må gjøre terskelen for hva som anses som forholdsmessig lavere**»*

Vi mener fremdeles at dette prinsippet ikke har vært tilstrekkelig tydeliggjort i denne lovprosessen. **Vi ber derfor departementet tydeliggjøre ved iverksettelsen av regelverket at endringene ikke skal senke terskelen for å ilegge barn straff eller varetekt.**

Vedrørende vurdering av egnethet – behandlingstid

Røde Kors viser til at Kriminalomsorgen i tidligere høringsvar har uttrykt at det ikke er gjennomførbart å utarbeide gode vurderinger om egnethet for varetektsfengsling med elektronisk

kontroll innenfor korte frister. Realiteten, slik Røde Kors ser det, er at man som hovedregel vil sitte i ordinær varetekt frem til kriminalomsorgen har gjort sin vurdering. Hvis man legger til grunn at en slik vurdering tar fire uker å gjennomføre, samt noe saksbehandlingstid hos påtalemyndigheten og domstolene, vil gjennomføring av varetekt med elektronisk kontroll bare være aktuelt i svært få tilfeller.

Røde Kors er svært bekymret for at skadene av et varetektsopphold i inntil fire uker kan bli betydelige. Vår erfaring er at det er de første ukene i et varetektsopphold som er mest belastende, særlig for de yngste. **Derfor mener Røde Kors at det er avgjørende å få avklart egnethet til varetekt med elektronisk kontroll raskt og at det skal settes en tidsfrist for kriminalomsorgen på å utarbeide en egnethetsvurdering.**

Dette kan for eksempel løses på samme måte som domstolene løste beredskapsturnus for fengslinger i etterkant av den såkalte «glattcelledommen». Oslo tingrett har egne vaktlister for dommere som håndterer fengslingssaker i helger og helligdager for å imøtekomme kravet om rask saksbehandling.

Røde Kors forstår at det i situasjoner der siktede er barn, og fristen for fremstilling for retten er 24 timer, at egnethetsundersøkelsen kan være krevende. Røde Kors understreker likevel viktigheten av en ekstra beskyttelse av barn og unges rettigheter, inkludert retten til en rettferdig rettergang. Vi mener barnets beste må være et grunnleggende hensyn i utformingen av retningslinjene.

Vurdering av egnethet og hjemmesituasjon

Røde Kors legger til grunn at soning i hjemmet ikke nødvendigvis er den beste løsningen for alle ungdommer. Forholdene rundt bruk av elektronisk kontroll bør grundig vurderes i samarbeid med Barnevernstjenesten, som har kjennskap til ungdommen og kan gjøre en vurdering basert på barnets beste. I tilfeller der ungdom kommer fra rus- og kriminalitetsbelastede hjem, er elektronisk kontroll ikke nødvendigvis bedre for barnet enn ordinær varetektsfengsling.

Valget mellom varetektsfengsling, elektronisk kontroll i hjemmet eller andre alternativer bør baseres på hva som er til barnets beste og vektlegge ungdommens perspektiver i beslutningsprosessen.

Brukermedvirkning

I høringsutkastet finner vi ingen henvisninger til barnets rett til å bli hørt. Vi minner om at barn og unge er den viktigste kilden til informasjon om utfordrende og vanskelige opplevelser i eget liv. De må bli hørt, tatt på alvor og bli inkludert i håndteringen av saker som angår dem. I saker der barn er plassert på institusjon uten eget samtykke, skal institusjonen i svært høy grad sikre medvirkning fra barnet og i størst mulig grad unngå tvang. Barn må bli lyttet til og tatt på alvor når de melder ifra om utfordringer, krenkelser, vold og mobbing i egen hverdag.

Hendelser som kan virke som bagateller fra voksnes perspektiv kan være svært alvorlige for dem det gjelder, og potensielt lede til større konflikter, miljøproblemer og psykiske utfordringer for den enkelte. **Vi mener det må komme tydeligere frem i forskriften hvordan man mener barns rett til medvirkning og til å bli hørt skal ivaretas.**

Oppholds- og kontaktforbud ilagt av retten

Ifølge høringsnotatet skal det være «*en viss terskel*» for å tillate handlinger som ellers ville ha utløst alarmen, slik som å bevege seg innenfor en forbudssone eller utenfor en påbudssone.

Røde Kors er bekymret for at et oppholdsforbud i egen bydel, til og fra skole, i skoleområdet eller andre geografiske områder, vil kunne være til hinder for aktiviteter som bidrar til å forebygge tilbakefall i ny kriminalitet, for eksempel familiebesøk, behandling eller kontakt med hjelpeapparatet.

Røde Kors har erfaring med at ungdom som er underlagt oppholdsforbud ofte står overfor utfordringer knyttet til besøk til familie og barnevernskontor, og at det ikke finnes klare retningslinjer for å kunne opprettholde kontakt med hjelpeapparatet. **Røde Kors ønsker derfor en grundigere klargjøring av vilkårene for slike unntak.**

Omvendt voldsalarm og ungdomsstraff i Konfliktrådet

Røde Kors viser til at grunntanken bak Konfliktrådet og gjenopprettende prosess er å gjenopprette relasjoner og finne gode løsninger mellom parter som står i en konflikt. Vi oppfatter at regelendringene et skritt vekk fra de positive sidene ved gjenopprettende prosess.

Ileggelse av omvendt voldsalarm bør alltid komme i etterkant av et tilbud om gjenopprettende møte mellom gjerningsperson og offer for å sikre at selve grunntanken bak Konfliktrådet opprettholdes.

Først når enten offer, gjerningsperson eller begge parter nekter å møtes for en slik gjenopprettende møte bør omvendt voldsalarm kunne vurderes.